

Деменчук Марина Олександрівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури

ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ВИДІВ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Поняття класифікація походить від латинського іменнику «classis», тобто «клас» чи «розряд», та дієслова «facere», тобто «робити». Щодо визначень цього поняття у сучасній літературі, варто відзначити їх певну тотожність, тому вважаємо за доцільним навести визначення, надане українським тлумачним словником: «Класифікація — розподіл предметів, явищ або понять на класи, групи за спільними ознаками, властивостями» [1]. Проблематика класифікації видів судової практики набула у юридичній науці поглибленого дослідження, проте нещодавнє реформування системи судоустрою надало обраній темі особливої актуальності.

Відзначимо, що С. Васильєв розглядає поточну, прецедентну та керівну практику. Поточна практика набуває вираження у рішеннях судів із конкретних справ у результаті застосування законодавства. Цей вид судової практики вважається найбільш простим та первинним порівняно з іншими її видами. Прецедентна практика є результатом застосування законодавства вищими судовими органами та деякими іншими органами по конкретних справах, що мають вираження у постановках та ухвалях, які мають принциповий характер. Її результатом є прецедент тлумачення, тобто зразок застосування права, але, на відміну від прецеденту, як джерела права, прецедентна практика не створює нової юридичної норми. Керівна практика — досвід застосування законодавства, що виражається в особливих актах центральних судових та інших юрисдикційних органів, які мають керівний характер. Цей вид практики конкретизує закон у найважливіших деталях, внаслідок чого формуються положення, які можуть мати статус юридичних норм [2, с. 193]. В. Лебедев та П. Гук підтримують виокремлення цих трьох видів судової практики. А. Рожнов виокремлює поточну, прецеденту та узагальнюючу судову практику [3, с. 162].

На нашу думку, така класифікація видів судової практики є несприйнятною для України через те, що, незважаючи на обов'язковість висновків щодо застосування норм права, викладених у постановках Верховного Суду, офіційно щодо них не використовується термін «прецедент».

Як критерій для класифікації судової практики О. Курільова використовує ступінь впливу судової практики на удосконалення

законодавства і ступінь обов'язковості елементів змісту практики та виокремлює поточну, касаційно-наглядову, узагальнену та керівну практику [3, с. 162-163].

Цікавою та можливою для використання вважаємо точку зору В. Соловйова, який запропонував як критерій важливості судової практики використовувати ступінь складності справ, тобто виокремлювати судову практику у справах невеликої складності та судову практику у тяжких справах. Останні можна поділити на справи з оцінки фактів та тлумачення норм права. Автор виокремив також внутрідержавну практику та практику Європейського суду з прав людини, а залежно від ступеня стійкості: одиночну, періодичну та сталу практику. Одиночна практика – рішення суду з розгляду справи з певними фактичними обставинами. Періодична – два або більше рішень у межах одного або двох судів, переважно першої інстанції. Стала практика виникає у разі наявності значної кількості рішень, близьких за змістом правовій позиції, що залишаються без змін після перегляду справ в апеляційному або касаційному порядку [3, с. 163].

Залежно від юридичного значення судових актів, покладених в основу судової практики, виокремлюють правозастосовну, інтерпретаційну та правотворчу практику [2, с. 194].

Суддя Конституційного Суду України у відставці М. Савенко у якості критеріїв для класифікації виокремив функціональне призначення (правоконкретизувальна, контрольна, інтерпретаційна практика); об'єкт впливу (за відповідні правовідносини) та суб'єкт, який є її безпосереднім творцем (цивільна, адміністративна, господарська, кримінальна, конституційна, міжнародна практики тощо) [4, с. 13].

Грунтовне дослідження класифікації судової практики у цивільному судочинстві зробив Л. Лічман. Так, у якості критеріїв він запропонував: вид цивільного судочинства (позовне, наказне, окреме провадження), предмет спору (вимоги щодо захисту порушених прав, свобод чи інтересів, щодо захисту невизначених прав, свобод чи інтересів, щодо оспорюваних прав, свобод чи інтересів тощо), та інстанційний критерій (практика судів першої інстанції, апеляційної, касаційної інстанції та Верховного Суду України) [3, с. 163].

З урахуванням запропонованих класифікацій судової практики, останніх змін у системі судоустрою, процесуальному законодавстві вважаємо за доцільне підтримати точку зору Л. Лічмана та залежно від рівня судового органу у системі судоустрою виокремлювати судову практику судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій. Щодо спеціалізованих судів (Вишого антикорупційного суду та Вишого суду з питань інтелектуальної власності), варто підкреслити, що вони здійснюють правосуддя як суди першої та апеляційної інстанцій, а тому проблем з визначенням місця

судової практики, виробленої цими судами, у запропонованій класифікації не має виникнути.

У якості висновку відзначимо, що варто погодитися із точкою зору Н. Слотвінської, щодо того, що класифікація судової практики має не лише важливе теоретичне, а й практичне значення [4, с. 12], що у подальшому спростить доступ до вже прийнятих судових рішеннях та, як наслідок, підвищить якість правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970–1980). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/>.
2. Васильєв С.В. Судова практика: поняття, значення і види // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (Серія «Право»). – 2013. – № 1082, вип. 16. – С. 191–195. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2013_1082_16_49.
3. Дрішлюк А.І. До питання про класифікації видів судової практики // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2013. – Вип. 3. – Т. 2. – С. 161–164. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/pravo03/part_2/48.pdf.
4. Слотвінська Н. Система й види судової практики // Судова та слідча практики в Україні. – 2017. – № 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ssp-journal.in.ua/archive/5_2017/4.pdf